

Nr 115.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående dispositionen av återstående delar av förutvarande mötesplatsen Sannahed; given Stockholms slott den 13 februari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Carl Ekman.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 13 februari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för försvarsdepartementet, statsministern Ekman, anför:

På förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 42) medgav 1915 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 80), bland annat, att Livregementets grenadjärers och Livregementets husarers förutvarande övningsfält Sannahed — med undantag av dels ett område om 14.6080 hektar, omfattande en grusås och sandgropar, dels områden om 0.1950 hektar, innefattande fornlämningar, och dels

gemensamma vägar till en areal av 0.3220 hektar — ävensom den till övningsfältet hörande skjutbanan finge jämte de å övningsfältet och skjutbanan befintliga byggnader och övriga anläggningar försäljas på i propositionen angivna villkor och i enlighet med en däri framlagd plan.

Genom brev den 11 juni 1915 anbefalldes Kungl. Maj:t arméförvaltningens fortifikationsdepartement dels att vidtaga de åtgärder, som kunde anses erforderliga för avlösning av å övningsfältet vilande betesservitut, eventuellt att mot ägarna av de servitutsberättigade fastigheterna anhängiggöra talan om avlösningen under åberopande av den förändring i fråga om markens användande, som det i förenämnda proposition angivna och av riksdagen godkända förslaget till användning av Sannahed innebure, dels ock att med i propositionen närmare angivna undantag enligt den däri framlagda planen ävensom villkor i övrigt, som av riksdagen godkänts, försälja ej mindre av övningsfältet de delar, som icke besvärades av betesservitut, omedelbart samt övriga delar av fältet, i den mån därå vilande servitut avlöstes, än även den till övningsfältet hörande skjutbanan jämte de å övningsfältet och skjutbanan befintliga byggnader och övriga anläggningar.

Förenämnda betesservitut har numera avlösts och även det åt fortifikationsdepartementet lämnade försäljningsuppdraget torde, vad de i det samma avsedda markområdena angår, hava i huvudsak slutförts. Däremot äro vissa av de å det förutvarande övningsfältet uppförda byggnaderna fortfarande i kronans ägo.

I skrivelse till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 7 mars 1930 hava *lantförsvarets markkommitterade* framlagt förslag angående dispositionen av de delar av Sannahed, vilka år 1915 undantagits från försäljning, samt därvid anfört, bland annat, följande.

Beslut angående försäljning föreläge icke beträffande de områden, som å en kommitterades skrivelse bilagd, av distriktslantmätaren H. Aspling år 1913 upprättad karta över f. d. lägerplatsen Sannahed angivits med följande beteckningar, nämligen:

a) ägofigurerna nr 66—80, del av 81, 83, 83 a), 84—86, 140—144, 151—162 samt vägarna c, d, e, v och z, inalles 14.6080 hektar;

b) ägofigurerna nr 1 och 3 om tillhoppa 0.1950 hektar, innehållande fornlämningar;

c) de gemensamma mindre vägarna a, b, f, g, o, p och q om 0.3220 hektar.

Då kartan icke helt överensstämde med marken, vore de lämnade arealuppgifterna icke fullt tillförlitliga. Enligt vad kommitterade inhämtat motsvarade de ovan angivna områdena följande fastigheter förutom vägområden:

1) gemensamma ägor till den från 3 mantal Norrby nr 1—3 avsöndrade lägenheten Sannahed 4¹, ⁶⁷/₈₂ mantal Berga 1⁴ och ³²/₄₁₀ mantal Berga 1¹⁹ i Hallsbergs socken, omfattande bland annat ägofigurerna nr 1, 3, 151—162;

2) den från gemensamma ägor till hemmanen Marka nr 1 och 2 i Hallsbergs socken avsöndrade lägenheten Sannahed 5¹, motsvarande ägofigurerna nr 140—144;

3) den från gemensamma ägor till hemmanen $\frac{1}{2}$ mantal Södra Sanna nr 1, 1 mantal Södra Sanna nr 2 och 1 mantal Södra Sanna nr 3 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Sannahed 2¹, motsvarande ägofigurerna nr 66—79 med vissa vägar;

4) den från hemmanet Norra Sanna nr 1 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Norra Sanna 1⁷, motsvarande ägofiguerna nr 80 och del av nr 81;

5) den från hemmanet Norra Sanna nr 2 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Norra Sanna 2⁸, motsvarande ägofiguerna nr 83, 83 a, 84, 85, 86 jämte vägmark.

Med skrivelse den 12 september 1928 hade arméförvaltningens fortifikationsdepartement till markkommitterade överlämnat en av sekundchefen för Livregementets grenadjärer verkställd utredning rörande användningen av de utav regementet disponerade byggnaderna å Sannahed. Enligt denna utredning hade kronan numera därstädes kvar endast följande byggnader: 1) barack, 2) två persedelförrådsbyggnader, 3) trossvagnsskjul, 4) brandredskapsbod, 5) gevärsförrådsbyggnad, 6) två lägerhyddor. Av dessa stode baracken, trossvagnsskjulet samt de båda lägerhyddorna, vilka byggnader vore avsedda såsom förvaringsplats för fordon från indragna truppförband, för närvarande tomma. Av persedelförrådsbyggnaderna vore den ena delvis uthyrd till handelsbod och magasin och delvis använd såsom förvaringsplats för järnsängar, medan den andra, som vore uppförd å ett tidigare till Kumla kommun försålt område, helt disponerades för landstormens räkning. Brandredskapsboden disponerades för förvaring av brandredskap och gevärsförrådsbyggnaden för förvaring av sjukvårdsmateriel. Samtliga byggnader utom lägerhyddorna vore i gott stånd. Enligt vad kommitterade inhämtat kunde alla dessa byggnader med undantag av den persedelförrådsbyggnad, i vilken landstormsförrådet vore inrymt, utan olägenhet ur militär synpunkt inom en nära framtid försäljas.

Beträffande de markområden vid Sannahed, som fortfarande vore i kronans ägo, hade sekundchefen i skrivelse till fortifikationsdepartementet den 1 oktober 1929 meddelat, att desamma, med undantag av de å förenämnda karta med nr 141—144 betecknade ägolotterna samt en del av ägolotten nr 140, vore utarrenderade till enskilda personer. Ägolotterna nr 141—144 samt en del av nr 140, vilka utgjordes av grustag eller för grustag avsedd mark, disponerades direkt av kronan, som använde områdena såsom grustäkt. Årliga inkomsten av grustakten uppginge till omkring 300 kronor, från vilket belopp dock avginge 150 kronor för arvode till en tillsyningsman för grustaget. Arrendeinkomsterna för de övriga områdena uppginge till omkring 80 kronor för år. Då kronan sålunda för samtliga sina återstående områden vid Sannahed endast hade en årlig inkomst av omkring 230 kronor och då nämnda områden för regementets övningar eller dylikt saknade varje betydelse, funnes från regementets sida intet att erinra mot en försäljning av områdena.

I yttrande den 8 oktober 1929 hade arméfördelningschefen förklarat, att han intet hade att erinra mot en försäljning av återstående delar av övningsfältet. Dock syntes de områden, vilka innehölle grustäkt eller fornminnen, böra bibehållas i statens ägo.

Genom brev den 22 juni 1921 hade Kungl. Maj:t medgivit, att en minnessten finge av förutvarande och då tjänstgörande personal vid Livregementets grenadjärer uppföras å ett område om 450 kvm. av mötesplatsen (området torde utgöra del av ägofiguren nr 83 å kartan). En minnessten å heden hade även upprests av Livregementets husarer. Denna sten funnes emellertid å ett område om 0.04825 hektar av viss tidigare till Kumla kommun försåld del av övningsfältet, vilket område kommunen genom gåvobrev den 10 december 1926 överlämnat till »Livregementets husarer». Då regementet icke kunde anses såsom någon juridisk person, torde enligt kommitterades mening området få anses skänkt till kronan.

För att bilda sig en uppfattning rörande möjligheterna för en realisation av områdena hade vissa av kommitterade avlagt ett besök vid Sannahed. Kommitterade hade därvid kommit till den uppfattningen, att samtliga de områden, som tidigare funnits böra bibehållas i kronans ägo, med undantag av områdena för de båda av Livregementets grenadjärer och Livregementets husarer å heden resta minnesstenarna så vitt möjligt borde realiseras, så framt de icke behöfde tagas i anspråk för något statligt ändamål.

Enligt de kommitterades mening vore det uppenbart, att ifrågavarande markområden icke hade något värde för den militära utbildningen.

Då grusåsen vid Sannahed representerade en tillgång på till ballastgrus och fyllning lämpat material och dessutom vore belägen rätt nära järnvägs-linjen Katrineholm—Hallsberg, hade kommitterade till järnvägsstyrelsen riktat en förfrågan, huruvida statens järnvägar kunde hava något intresse av att för sitt behov av grus förvärva någon del av mötesplatsen. I skrivelse den 29 november 1929 hade järnvägsstyrelsen emellertid meddelat, att styrelsen för det dåvarande icke ifrågasatte sådant förvärv.

Vad fornminnesområdena beträffade, hade kommitterade till riksantikvarien riktat en förfrågan, huruvida något skäl kunde föreligga mot att områdena ifråga, om de bibehölles i statens ägo, ställdes under förvaltning av vittnerhets-, historie- och antikvitetsakademien. Till svar härå hade riksantikvarien i skrivelse till kommitterade den 15 oktober 1929 anført, att riksantikvarien icke ansett sig kunna tillstyrka akademiens övertagande av ifrågavarande fornlämningsområden, vilka jämlikt förordningen den 29 november 1867 rörande forntida minnesmärkens fredande och bevarande oberoende av akademiens förvaltning vore skyddade mot skadegörelse.

Några andra statliga intressen, som skulle kunna föranleda områdets bibehållande i kronans ägo, torde icke förefinnas. Hinder syntes sålunda icke föreligga för en försäljning av all kronans mark med undantag av områdena för de båda minnesstenarna.

Å ifrågavarande markområden vilade grustäktsservitut till förmån för de gamla stamfastigheterna. Då en avlösning av servitutet säkerligen skulle draga så pass stora kostnader och vara förenad med så mycken omgång, att någon vinst på försäljningen av den från servitutet frigjorda marken icke kunde beräknas uppkomma, hade kommitterade funnit lämpligt att försöka försälja marken med grustäktsservitutet bibehållet.

Kommitterade hade från de nuvarande arrendatorerna infordrat och erhållit anbud å de av dem nyttjade områdena. Härjämte hade till kommitterade inkommit en del anbud från ägare av angränsande markområden. Med vissa undantag hade anbudsgivarna såsom förutsättning för köp uppställt det villkoret, att det områdena åvilande grustäktsservitutet skulle avlösas. Flertalet av dessa anbud, som i regel vore tämligen låga, ansåge kommitterade icke kunna upptagas till bedömande.

Kommitterade hade vidare från K. A. Carlsson i Norra Sanna i uppgiven egenskap av t. f. byaman i Norra Sanna by fått emottaga framställning om, att den mark öster om landsvägen, som 1815 av byn upplåtits till kronan mot rätt till grustäkt, måtte tilldelas byns hemmansägare, mot den lösen, som komme att bestämmas vid en blivande uppgörelse. Kommitterade hade emellertid icke ansett sig böra ingå på någon uppgörelse med hemmansägarna i Norra Sanna.

Då grustillgången inom området lämpligen borde komma till användning för allmännyttiga ändamål, hade kommitterade inlett underhandlingar med vägstyrelsen i Kumla härads väghållningsdistrikt samt med Hallsbergs kommun om ett övertagande av olika delar av den kvarvarande grusåsen med bibehållet grustäktsservitut, och hade underhandlingarna lett till att följande anbud avgivits.

Med skrivelse den 9 oktober 1929 hade ordföranden i Kumla härads vägstyrelse till kommitterade överlämnat protokoll, fört vid vägstyrelsens sammanträde den 27 september 1929. Vid sammanträdet hade styrelsen beslutat att avgiva anbud å ägofigurerna från och med nr 144 till och med del av nr 81, motsvarande den egentliga grusåsen, med ett belopp av 350 kronor per tunnland och under förbehåll om rätt för jordägarna i Rala, Grånby, Norra Sanna, Södra Sanna, Marka och Norrby byar till grustäkt i enlighet med kontrakt med krigskollegium av den 27 november 1815. I skrivelsen hade ordföranden framhållit, att anbudet gällde endast under förutsättning, att nuvarande arrendekontrakt kunde frigöras samt att vägstämman godkände detsamma. Anbudsbeloppet hade beräknats efter följande grunder, om vilka enighet uppnåtts mellan kommitterade och vägstyrelsen. Av områdets hela areal hade en tredjedel ansetts duglig för grustäkt, en tredjedel som odlingsmark och en tredjedel, utgörande utgrävt grustag, hade ansetts som impediment. Värdet å de olika markslagen hade beräknats till för grustag 1,400 kronor per hektar, för odlingsmark 700 kronor per hektar, medan impedimentet icke ansetts äga något värde. Ehuru detta icke uttryckligen nämnts i anbudet, hade under förhandlingarna rätt enighet om, att kronan skulle äga att utan ersättning till väghållningsdistriktet bibehålla de å området befintliga byggnaderna, så länge kronan så funne för gott. Ett dylikt medgivande borde uppställas såsom köpevillkor. Från vägstyrelsens sida hade icke framställts något krav på att området skulle lämnas gravationsfritt. Ett sådant villkor syntes ej heller formellt sett kunna uppfyllas av kronan, då området torde besväras av i stamfastigheterna fastställda inteckningar. Kronan kunde sålunda endast utfästa, att området icke besvärades av däri direkt fastställda inteckningar, samt syntes böra, om så påfordrades, åtaga sig att hålla köparen skadeslös för vad han kunde bli nödsakad att utgiva för området åvilande, i stamfastigheterna intecknad gäld. Med dessa villkor ansåge kommitterade det avgivna anbudet fullt antagligt och förordade försäljning till väghållningsdistriktet av ifrågavarande områden, motsvarande kronans behållna delar av lägenheterna Sannahed 2¹, Sannahed 5¹ och Norra Sanna 1⁷.

Förhandlingarna med Hallsbergs kommun hade resulterat i, att av kommunen utsedda delegerade i skrivelse den 12 september 1929 meddelat, att de för ägofigurerna nr 1, 3 och 151—162 å distriktslantmätaren Asplings karta å Hallsbergs sockens vägnar med förbehåll av kommunalfullmäktiges godkännande erbjöde en köpeskilling av 1,700 kronor. Sålde områdena gravationsfria eller med grustagsrätt endast för Norrby hemmansägare, vilka väl vid försäljningen år 1815 av omskrivna områden varit de enda »jordägare», som ägt grustagsrätt å Norrby ägor, vore de delegerade villiga att icke obetydligt höja sagda anbudsbelopp. Upplyningsvis ville de nämna, att av hela arealen, som enligt bekomna utdrag av beskrivning till kartan över Sannahed uppginge till 4,4430 hektar, cirka 1,4400 hektar enligt av dem företagen uppmätning och uträkning sannolikt vore duglig till grustäkt, medan cirka 0,5600 hektar utgjordes av värdelös ler- och alvblandad sandmo och sumpmark. Den övriga arealen, som de ej uppmätt, men vilken, om kartan vore korrekt, skulle uppgå till 2,4430 hektar, vore genomgrävd och så gott som helt värdelös. De delegerade hade utbett sig meddelanden, huruvida deras anbud komme att antagas eller om grustagsrätten kunde avlösas eller begränsas till Norrby hemmansägare, i vilket fall de vore villiga att inlämna nytt högre anbud.

Markkommitterade kunde vitsorda, att en stor del av området vore genomgrävt, med nivån betydligt under den omgivande marken samt vattensjukt, ävensom att jordmänen delvis torde bestå av alv och lera, som endast

lämpade sig såsom fyllnadsmaterial. Vad anginge kommunens förvärv av ägofiguerna nr 1 och 3 (stensättningarna) hade kommitterade inhämtat, att avsikten vore att efter förvärvet utan ersättning upplåta dem till Kumla—Hallsbergs hembygdsförening, en åtgärd som måste betecknas såsom synnerligen lämplig. Styrelsen för hembygdsföreningen hade också vid sammanträde den 26 november 1929 förklarat sig vilja mottaga stensättningarna och påtaga sig det därmed förenade ansvaret.

Priset för området måste betraktas såsom fullt skäligt, därest området försålde med bibehållet grustäktsservitut. Ett försök att avlösa eller begränsa servitutet, på sätt från kommunens sida föreslagits såsom villkor för en förhöjning av köpeskillingen, förefölle visserligen icke alldeles omöjligt att genomföra. Å andra sidan torde det vara så pass vanskligt och föga lönande, att det icke kunde för kronans del förordas. Kommitterade ansåge därför ett antagande av kommunens nu föreliggande anbud innebära den bästa lösningen av frågan och föresloge sålunda försäljning till Hallsbergs kommun av ifrågavarande samfällda mark till lägenheten Sannahed 4¹ samt $67/82$ mantal Berga 1⁴ och $32/110$ mantal Berga 1¹⁹. På skäl, som förut anförts i fråga om den föreslagna försäljningen till Kumla härads väghållningsdistrikt, torde kronan, om så påfordrades, böra åtaga sig att hålla köparen skadeslös för vad han kunde bli nödsakad utgiva med anledning av området åvilande, i stamfastigheterna in-tecknad gäld.

Kommitterade ansåge sig böra framhålla, att innehavare av bebyggda tomter inom ifrågavarande områden icke genom försäljningarna syntes bli försatta i sämre läge utan åtminstone för avsevärd tid framåt kunde bibehålla sina byggnader mot tomthyra, varjämte de hade möjlighet att enligt ensittarlagen förvärva äganderätten till de upplåtta tomterna.

I försäljningarna syntes böra inbegripas vägarna f, e, d, c och x, i den mån marken till dessa vägar tillhörde kronan.

Vad vidare beträffade ägofiguerna nr 83, 83 a, 84, 85 och 86, motsvarande återstoden av lägenheten Norra Sanna 2⁶, torde desamma icke lämpa sig för grustäkt. Inom området funnes den av Livregementets grenadjärer resta minnesstenen, vilken jämte det avsatta området om 450 kvm. torde böra bibehållas i kronans ägo. Fastigheten syntes visserligen formellt besväras av grustäktsservitutet, men då grustillgång torde saknas, syntes detta icke spela någon större roll. Beträffande ifrågavarande område hade kommitterade fått emottaga anbud från den nuvarande arrendatorn, som för området med undantag av platsen för minnesstenen erbjudit 200 kronor. Anbudet vore emellertid för lågt för att förtjäna avseende. Vidare hade ägarna av tre angränsande lägenheter, fanjunkaren L. Anell, Lars Larson och Per Olsson under framhållande av de olägenheter, som möjligen framdeles skulle för dem uppkomma, därest området bleve uppdelat i smärre lägenheter, vilka komme att bebyggas, anhållit att så vitt möjligt mot en köpeskillning, beräknad efter 630 kronor per hektar, få inköpa hela området för att dem emellan fördelas efter deras lägenheters bredd fram till landsvägen. Då den för närvarande delvis uthyrda förrådsbyggnaden icke längre syntes behöva bibehållas, hade markkommitterade från nyssnämnda lägenhetsägare infortrat anbud å byggnaden, varefter dessa för densamma erbjudit ett belopp av 1,500 kronor.

Vidare hade kommitterade från innehavaren av den i södra delen av förrådsbyggnaden inredda handelsboden infortrat anbud å byggnaden jämte tomt. I skrivelse den 8 december 1929 hade denne, handlanden C. H. Larsson i Kumla, erbjudit en köpeskillning av 2,025 kronor för byggnaden, varjämte han för en tomt, motsvarande ägofiguerna nr 86 å kartan, erbjudit en köpeskillning av 1,000 kronor per hektar.

Om området försålades med detsamma möjligen åvilande servitut bibehållet, syntes ett lägsta pris av 1,000 kronor per hektar vara skäligt. Vad byggnaden beträffade hade sekundechefen för Livregementets grenadjärer i skrivelse den 28 november 1929, jämte det han lämnat vissa av markkommitterade begärda uppgifter rörande byggnadens beskaffenhet, anfört, att det pris, som skäligen torde kunna åsättas densamma vid försäljning med tomt på platsen (tomtpriset ej inräknat), av sakkunnig person beräknats till omkring 5,000 kronor. Vid rivning och bortförande från platsen syntes byggnaden vara värd omkring 2,000 kronor.

Lägsta salupriset å markområdet syntes sålunda kunna bestämmas till 1,000 kronor per hektar och för byggnaden till 2,000 kronor. I anledning av vad som upplysts rörande förrådsbyggnadens värde på platsen, syntes det dock lämpligt, att byggnaden jämte tomt, motsvarande ågofiguren nr 86, utbjödes till försäljning genom infordrande av anbud. Skulle därvid icke bättre anbud erhållas, ansåge kommitterade, att förrådsbyggnaden med tomt borde kunna försälas till C. H. Larsson för det av honom erbjudna priset. Återstoden av området med undantag av område för minnesstenen syntes kunna försälas till fanjunkare Anell och hans medintressenter till här förut föreslaget pris. Vid försäljningen torde kronan, om så påfordrades, böra åtaga sig ansvaret för områdena till äventyrs åvilande inteknad gäld.

Slutligen hade kommitterade från lägenhetsägaren A. Nilsson i Norra Sanna fått emottaga ett anbud å 10 kronor å vägen g, vilket anbud kommitterade förordade till antagande.

I fråga om de återstående vägbitarna, å kartan betecknade med a, b, o, p, q och t, hade kommitterade ansett obehövt att för ett försäljningsbeslut verkställa någon utredning eller infordra anbud från blivande köpare, då priset å desamma bleve av underordnad betydelse. Sådan utredning borde lämpligen verkställas av lantmätare i samband med erforderliga avstyckningsförrättningar för de områden, som kommitterade nu föreslagit till försäljning.

Vad anginge värden av de båda minnesstenarna å heden hade kommitterade fått emottaga protokollsutdrag, utvisande att styrelsen för Kumla-Hallsbergs hembygdsförening vid sammanträde den 26 november 1929 beslutat, att föreningen, under förutsättning att minnesstenarna jämte tillhörande markområden kostnadsfritt överlämnades till föreningen, komme att mottaga desamma och svara för deras värd och normala underhåll. På förfrågan från kommitterade hade sekundechefen för Livregementets grenadjärer i skrivelse den 6 december 1929 meddelat, att från regementets sida intet funnes att erinra mot, att regementets minnessten jämte tillhörande jordområde och ansvaret för dess värd och underhåll övertoges av föreningen, under förutsättning att föreningen förbunde sig att för all framtid hålla minnesmärket i värdigt skick. I skrivelse den 13 januari 1930 hade sekundchefen för Livregementets husarer likaledes meddelat, att mot hembygdsföreningens övertagande av den av regementet resta minnesstenen icke funnes något att erinra från regementets sida.

För egen del ansåge kommitterade det icke lämpligt, att områdena i fråga överlämnades till hembygdsföreningen under full äganderätt utan funne med anledning av det möjligen inträdande behovet av större reparationer, vilka det icke skäligen kunde åläggas föreningen att verkställa, det bättre, att allenast en upplåtelse skedde av de båda områdena tillsvidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, med skyldighet för föreningen att väl vårda minnesstenarna och hålla områdena kring desamma i värdat skick.

Under återopande av vad sålunda anförts föresloge kommitterade beträffande dispositionen av kronans återstående mark å Sannahed,

att ägofigurerna från och med nr 144 till och med del av nr 81 å den av distriktslantmätaren Aspling år 1913 upprättande kartan, motsvarande lägenheterna Sannahed 2¹ och Sannahed 5¹ samt återstoden av Norra Sanna 1⁷, omfattande den egentliga grusåsen, måtte försäljas till Kumla härads väghållningsdistrikt mot ett pris av 700 kronor per hektar under förbehåll om rätt för vederbörande till grustäkt i enlighet med kontrakt med krigskollegium av den 27 november 1815 samt med rätt för kronan att utan någon ersättning till väghållningsdistriktet bibehålla å området befintliga, kronan tillhöriga byggnader, så länge kronan så funne för gott;

att ägofigurerna nr 151—162 samt nr 1 och 3 å samma karta, motsvarande gemensam mark för lägenheten Sannahed 4¹ samt $67/82$ mantal Berga 1⁴ och $32/410$ mantal Berga 1⁹, måtte försäljas till Hallsbergs kommun mot en köpeskilling av 1,700 kronor samt under förbehåll för ovanberörda grustäkts-servitut;

att ägofigurerna nr 83, 83 a, 84, 85 och 86, motsvarande återstoden av lägenheten Norra Sanna 2⁶, med undantag av erforderligt område för den av Livregementets grenadjärer å heden resta minnesstenen måtte försäljas till den högstbjudande, dock lägst till 1,000 kronor per hektar, därvid borde iakttagas att så vitt möjligt den å ägofiguren nr 86 kvarstående förrådsbyggnaden skulle försäljas tillsammans med nämnda ägofigur;

att de i kronans ägo behållna mindre vägarna måtte försäljas på lämpligt sätt till dem, som hade nytta av desamma, och till de pris Kungl. Maj:t kunde finna skäl godkänna;

samt att områdena för de båda å heden uppresta minnesstenarna utan ersättning tillsvidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade måtte upplåtas till Kumla-Hallsbergs hembygdsförening med skyldighet för föreningen att väl vårda minnesstenarna samt hålla områdena kring desamma i vårdat skick.

{Sedermera hava markkommittéerna med skrivelse den 30 april 1930 till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet överlämnat två till dem ställda skrifter från Edvard Larsson i Norrby med flera, i vilka skrifter dessa personer i uppgiven egenskap av byamän i Norrby by, under åberopande av det dem tillförsäkrade servitutet att hämta grus å det med ägofigurerna nr 151—162 å Sannahed betecknade området, dels protesterat emot, att nämnda område avyttrades utan att betryggande villkor vid avyttringen uppställdes för nämnda servituts bestånd, ävensom emot att kronan såsom hittills till andra än Norrby byamän försålde grus från området, dels ock erbjudit sig ått köpa samma område för en köpeskilling av 825 kronor samt på villkor i övrigt, att området överlättes fritt från in-teckning eller intrång i annat avseende, än deras servitutsrätt medförde, och att karta, åtkomsthandlingar och gravationsbevis kostnadsfritt tillhandahölles dem.

Vidare hava markkommittéerna med skrivelse den 1 maj 1930, likaledes till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, överlämnat en till kommittéerna ställd, den 22 april 1930 dagtecknad skrift från delegerade för Hallsbergs kommun, däri de delegerade, under åberopande av det tidigare av dem å kommunens vägnar avgivna köpeanbudet å ägofigurerna nr 151—162 samt nr 1 och 3, hemställt, att Hallsbergs kommun omedelbart måtte få ingå preliminärt avtal om köp av förberörda områden under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande.

Sistnämnda framställning har av markkommitterade tillstyrkts.

Beträffande den av byamännen i Norrby gjorda framställningen hava markkommitterade anfört följande.

Kommitterade hade givetvis icke något att erinra mot en försäljning av det i byamännens skrift avsedda området till Norrby byamän under förutsättning, att skäligt pris kunde erhållas för detsamma. Byamännen hade erbjudit 825 kronor för området, medan det av kommitterade förordade anbudet från Hallsbergs kommun å ägofiguerna nr 151—162 samt nr 1 och 3 eller praktiskt taget samma område lydde å 1,700 kronor med bibehållande av förefintligt grustäktsservitut. Vidare hade byamännen med anbudet förordat villkoren, att området skulle överlätas fritt från inteckning eller intrång i annat avseende än deras egen förutvarande servitutsrätt och att karta, åtkomsthändingar och gravationsbevis skulle utan kostnad för köparna tillhandahållas. Kronan borde emellertid icke garantera, att området icke besvärades av grustäktsservitut till förmån för andra än Norrby byamän, liksom kronan ej heller kunde svara för, att området vore fritt från penningin-teckningar, fastställda i stamfastigheten. Redan på grund av de med byamännens anbud förknippade villkoren ansåge kommitterade därför detta oantagligt. Härtill komme, att Hallsbergs kommun erbjudit bättre pris utan att därför uppställa några villkor av sådan art, att desamma icke kunde av kronan uppfyllas. Kommitterade kunde icke heller finna, att byamännen anfört några bindande skäl, för att kronan skulle vara förhindrad att försälja området till andra än dem.

I utlåtande i ärendet den 6 september 1930 har *arméförvaltningens fortifikationsdepartement* anfört, bland annat, följande.

I en till sekundchefen för Livregementets grenadjärer ställd, till fortifikationsdepartementet överlämnad skrift hade Aug. Jonsson m. fl. hemmansägare i Rösavi by i Kumla socken anhållit att efter ett pris av 1,000 kronor per hektar få till grustag köpa ett å en skriften bilagd skiss närmare angivet område om cirka 1 hektar av den mark å Sannahed, som enligt markkommitterades förslag om dispositionen av mötesplatsen vore avsedd att försäljas till Kumla härads väghållningsdistrikt. Såsom motiv för denna anhållan hade byamännen i Rösavi anfört, att de, som hade omkring 4 kilometer enskilda vägar att underhålla och hittills haft förmånen att till underhåll av dessa vägar för rimligt pris få köpa grus från kronans grustag å Sannahed, befarade, att, om vägstyrelsen eller någon enskild finge förvärva hela grusåsen därstädes, de skulle komma i svårigheter för anskaffning av lämpligt väggrus för bestridande av nämnda vägunderhåll.

I avgivet yttrande i ärendet hade chefen för östra arméfördelningen efter hörande av sekundchefen för Livregementets grenadjärer anfört, att från hans sida ej något vore att erinra emot markkommitterades förslag vare sig beträffande dispositionen av kronans återstående mark å Sannahed eller i fråga om försäljningen av de å mötesplatsen kvarstående gevärsförråds- och persedelförrådsbyggnaderna, av vilka den förra disponerades av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse för något dess ändamål och den senare av Livregementets grenadjärer för förvaring av en del regementet tillhöriga sängar.

I avgivna yttranden i ärendet hade arméförvaltningens domäntjänsteman meddelat, att han vid besök på platsen övertygat sig om, att Rösavi by, vars belägenhet påfordrade underhåll av en avsevärd sträcka mindre byvägar, vore i stort behov av grustillgång. På förfrågan hade emellertid ordföranden i Kumla härads vägstyrelse förklarat, att vägstyrelsen, därest styrelsens köp av förenämnda område komme till stånd, ämnade låta alla

dem, som hittills hämtat grus från detsamma, få fortsätta därmed, så länge grustillgången medgäve det. Under sådana förhållanden hade domäntjänstemannen icke ansett några skäl förefinnas för Rösavi byamän att hysa bekymmer för möjlighet till grustäkt. Han hade ej heller funnit det vara lämpligt, att det till försäljning till vägstyrelsen avsedda området uppdelades, utan borde detsamma i sin helhet få förvärfvas av styrelsen, Priset, 700 kronor per hektar, vore visserligen mycket lågt, men med tanke på befintliga grustäktsservitut m. m. kunde detsamma möjligen anses godtagbart.

Vidkommande därpå markkommitterades förslag angående försäljning av ägofigurerna nr 151—162 samt nr 1 och 3 hade domäntjänstemannen framhållit, att det syntes honom ej kunna förnekas, att de betänkligheter, som Norrby byamän förklarar sig hysa mot den av kommitterade förordade försäljningen till Hallsbergs kommun av de med ägofigurerna nr 151—162 betecknade områdena, hade ett visst fog för sig. Därest denna försäljning komme till stånd, hade nämligen byamännen, enligt domäntjänstemannens åsikt, ingen garanti för att från områdena erhålla grus till ett skäligt pris, även om servitutsrätten efter försäljningen fortfarande komme att äga bestånd. Möjligt vore ju även, att grustillgången genom en kraftig avverkning snart komme att tryta, då gruskvantiteten inom områdena vore jämförelsevis liten. Härigenom kunde byamännen inom en snar framtid riskera att förlora den fördel, som de en gång i tiden vid avståendet av marken till kronan betingat sig. Det hade därför syntes domäntjänstemannen orättvist att lämna byamännens krav obeaktade. Vid kronans försäljning av områdena borde byamännen därför äga företrädesrätt att få köpa desamma. Deras anbud, 825 kronor för ägofigurerna nr 151—161, måste emellertid anses alltför lågt och de av dem för köpet uppställda villkoren oantagliga. Vid besök på platsen hade domäntjänstemannen även meddelat byamännen denna åsikt och anmodat dem att, därest de önskade komma i besittning av grustaget, höja sitt anbud därå och inskränka villkoren för av dem begärt köp av detsamma. I ett av byamännen i anledning därav till domäntjänstemannen insänt förnyat anbud, som domäntjänstemannen samtidigt med sitt yttrande i ärendet överlämnat till fortifikationsdepartementet, hade byamännen därför erbjudit sig att för ägofigurerna nr 151—162 betala 1,200 kronor och därvid ej uppställa några särskilda köpevillkor. Detta anbud understege visserligen med 500 kronor det av Hallsbergs kommun avgivna anbudet, men av skäl, som domäntjänstemannen ovan anförde, hade han dock tillstyrkt detta anbuds antagande. Skulle emellertid detta byamännens senast avgivna anbud icke anses antagligt, vore det enligt domäntjänstemannens åsikt med rättvisan mest överensstämmande, att kronan tillsvidare behölle grustaget i sin ägo. Beträffande det av markkommitterade förordade preliminära köpeavtalet med Hallsbergs kommun hade domäntjänstemannen ansett, att något sådant icke borde avslutas. Någon anledning till en dylik åtgärd hade domäntjänstemannen nämligen icke funnit föreligga, och ej heller hade enligt hans åsikt några giltiga skäl framlagts härför. Tvärtom skulle ett sådant avtal till synes verka prejudicerande för riksdagens ställningstagande till frågan.

Beträffande markkommitterades förslag till disposition av övriga ännu ej sålda delar av Sannahed hade domäntjänstemannen ej funnit något att här emot erinra.

Sedan vägstyrelsen i Kumla härads väghållningsdistrikt anmodats yttra sig över den förut omfördälda, av byamännen i Rösavi gjorda framställningen att få köpa en del av det grustäktsområde å Sannahed, varå styrelsen tidigare avgivit anbud, hade styrelsen till fortifikationsdepartementet meddelat, att styrelsen, för den händelse vägdistriktet icke kunde få förvärva hela det ifrågavarande området, ansåge sig böra helt frånträda sitt förut

gjorda anbud, i synnerhet som största mäktigheten grus förefunnes å det område, som Rösavi byamän förklarar sig vilja köpa.

Vidare hade delegerade för Hallsbergs kommun i skrivelse till fortifikationsdepartementet meddelat, att ehuru deras för kommunens räkning tidigare avgivna anbud omfattat, förutom ägofigurerna nr 151—162, även ägofigurerna nr 1 och 3, de dock numera vore villiga att avstå från sistnämnda båda områden och erbjuda hela anbudssumman, 1,700 kronor, för ägofigurerna nr 151—162.

För egen del hade fortifikationsdepartementet icke funnit något ur försvarets synpunkt att erinra mot avhändande från kronans sida av i ärendet ifrågakomna markområden jämte de kronan tillhöriga byggnader, som funnes uppförda å dessa områden, nämligen persedelförrådsbyggnaden å ägofiguren nr 86 och gevärsförrådsbyggnaden å ägofiguren nr 81. I fråga om de särskilda av markkommitterade härför avgivna förslagen hade departementet ansett sig böra anföra följande.

Med hänsyn till i ärendet förekomna omständigheter syntes det område, som å den av distriktslantmätaren Aspling uppgjorda kartan betecknats med ägofigurerna nr 66—80, del av nr 81 och nr 140—144, icke lämpligen böra uppdelas vid en försäljning. Med anledning härav och då det av Kumla härads vägstyrelse för området erbjudna köpeskillingsbeloppet, 700 kronor per hektar, med hänsyn till området ävilande gruståktsservitut finge anses skäligt, hade departementet icke något att erinra mot en försäljning av nämnda område till väghållningsdistriktet.

Beträffande den å ägofiguren nr 81 belägna gevärsförrådsbyggnaden finge departementet, då något köpeanbud å nämnda byggnad ej föreläge, föreslå, att densamma försåldes skild från marken, varå den vore uppförd, till pris som Kungl. Maj:t efter byggnadens utbudande till försäljning samt förslag av fortifikationsdepartementet kunde finna skäligt fastställa.

Vidkommande ägofigurerna nr 151—162 föreläge två anbud nämligen dels ett från Hallbergs kommun slutande å 1,700 kronor, och dels ett från vissa delägare i Norrby by å 1,200 kronor. Vid övervägande av vilket av nämnda två köpeanbud, som borde lämnas företräde, hade fortifikationsdepartementet i likhet med departementets domäntjänsteman funnit, att på grund av det gruståktsservitut, som kronan vid sitt köp av ifrågavarande, huvudsakligen av under Norrby by lydande mark tagna områden tillförsäkrat, bland andra, Norrby byamän, den prioritetsrätt att förvärva områdena, som på grund därav vid kronans nu ifrågasatta försäljning av desamma skäligen finge anses tillkomma byamännen, borde vara så stor, att deras anbud syntes böra komma i fråga till antagande framför kommunens anbud, ehuru detta senare med 500 kronor överstege byamännens anbud. Ett särskilt skäl för ett dylikt förfaringssätt syntes vara, att grustillgången inom områdena numera vore jämförelsevis liten, varför en kraftig grusavverkning genom annan köpare således snart skulle kunna göra byamännens servitutsrätt om intet. Vid eventuellt avslutande av köp med byamännen torde dock dessa, såsom tydligen även av dem förutsatts, då de vid avgivande av sitt senare köpeanbud utslutit de villkor i detta avseende för köpet, som förekommit i det tidigare av dem avgivna anbudet, böra tillförbindas att tåla ifrågavarande gruståktsservitut, i den mån detta kunde tillkomma även andra fastighetsägare än köparna. Även borde beaktas, att, då byamännen såsom sammanlutning icke torde kunna betraktas såsom någon juridisk person och således ej heller vore berättigade att ingå någon rättshandling, vid bifall till deras framställning om köp av marken, köpeavtal syntes böra träffas med de personliga ägarna av i mantal satt jord i Norrby by eller av dem för ändamålet bildade antingen en ekonomisk förening eller ett bolag.

Vad ägofigurerna nr 1 och 3 anginge, hade något uteslutande för dessa områden avsett köpeanbud ej erhållits. De områden, som upptoges av dessa ägofigurer, vore emellertid, enligt vad departementet inhämtat, av endast ringa ekonomiskt värde och innehölle fornlämningar. Skulle Norrby byamäns anbud komma att antagas och något köpeanbud å ägofigurerna nr 1 och 3 således ej komma att föreligga, syntes, i likhet med vad som ifrågasatts beträffande områdena för de å Sannahed uppförda regementsminnesmärkena, förevarande områden lämpligen kunna tillsvidare upplåtas till Kumla-Hallsbergs hembygdsförening utan ersättning, men med skyldighet för föreningen att väl vårda och underhålla desamma jämte de därå befintliga fornlämningarna samt att ansvara för all områdena eventuellt besvärande skatt- och hägnadsskyldighet. Beträffande slutligen den av markkommitterade föreslagna åtgärden, att preliminärt försäljningsavtal redan nu skulle upprättas med Hallsbergs kommun, ansåge fortifikationsdepartementet, att, även om kommunens anbud skulle tillerkännas företrädesrätt framför byamännens, någon anledning att vidtaga en sådan åtgärd, som av kommitterade föreslagits, i allt fall icke föreläge.

Mot övriga av markkommitterade i ärendet avgivna förslag, avseende dels försäljning av ägofigurerna nr 83, 83 a, 84, 85 och 86 jämte den å sistnämnda ägofigur belägna persedelförrådsbyggnaden, ävensom i kronans ägo behållna mindre vägar, allt å Sannahed, dels ock upplåtelse utan ersättning tillsvidare åt Kumla-Hallsbergs hembygdsförening av de å Sannahed uppresta regementsminnesstenarna med därtill hörande områden, hade fortifikationsdepartementet ej funnit något att erinra, dock att försäljningsbeloppet för nyssnämnda byggnad syntes efter byggnadens utbudande till försäljning såväl med som utan samband med lämplig tomtplats å området, varest den vore uppförd, samt efter förslag av fortifikationsdepartementet böra fastställas av Kungl. Maj:t. Såsom gemensamma bestämmelser för samtliga försäljningar av den mark, varom i ärendet vore fråga, finge fortifikationsdepartementet därjämte föreslå, dels att blivande köpare skulle förbinda sig att ensamma betala alla kostnader för lagfart och eventuell avstyckning av köpta områden samt respektera av kronan upplåtna nyttjanderätter till desamma, tills tiden för dessa utgått, dels ock att kronan skulle åtaga sig att ansvara för de i vederbörande stamfastigheter meddelade penninginteckningar, i den mån, i händelse av exekutiv försäljning, områdena kunde befinnas häfta för desamma.

Inflytande köpeskillingar för försålda markområden och byggnader syntes, efter avdrag av eventuella försäljningskostnader, böra tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

I en till Konungen ställd, den 20 oktober 1930 dagtecknad skrift hava *delegerade för Hallsbergs kommun* framställt vissa erinringar emot vad arméförvaltningens domäntjänsteman och fortifikationsdepartement anført beträffande dispositionen av ägolotterna nr 151—162 samt därvid anført, bland annat, följande.

Domäntjänstemannen hade såsom skäl emot ifrågavarande områdes försäljning till Hallsbergs kommun anført, att byamännen i Norrby genom en kraftig avverkning av den begränsade grustillgången å området riskerade att inom en snar framtid förlora fördelen av den dem tillförsäkrade fria grustagningsrätten därstädes. Denna invändning kunde visserligen synas hava visst fog för sig. Förhållandet vore emellertid, att kommunen önskade förvärva ifrågavarande områden just för att förhindra en för kraftig och hastig avverkning och därigenom, så långt den begränsade tillgången det

medgåve, säkerställa kommande generationers behov av grus och sand. Det torde vara uppenbart, att man hade större garanti för en begränsad grusavverkning, om kommunen förvärvade området, än om det försälldes till och exploaterades av en ekonomisk förening eller ett bolag, låt vara att endast byamännen vore intressenter i företaget. Den tveksamhet, som gjort och gjorde sig gällande bland byamännen själva om lämpligheten av det ifrågasatta förvärvet, syntes grunda sig därpå, att en del hemmansägare ville förvärva området för att om möjligt förhindra all grusförsäljning, medan andra åter ville få köp till stånd för att få försälja grus i största möjliga omfattning och utan tanke på kommande släktens behov.

Fortifikationsdepartementet hade för sin del framhållit, att Norrby byamän såsom innehavare av ovan omförmälda servitutsrätt borde hava prioritetsrätt till förvärv av områdena. Skulle detta skäl vara avgörande, syntes därav följa, att även byamännen i Marka samt Södra Sanna och Norra Sanna borde tillerkännas samma prioritetsrätt ifråga om de dem förr tillhöriga grusbackar, i vilka de hade motsvarande servitutsrätt. Såvitt delegerade hade sig bekant, hade departementet dock ej ifrågasatt sådan rätt för dessa byamän utan förordat grusbackarnas försäljning till annan spekulant. På grund därav syntes sist anförda skäl ej böra tillmätas större betydelse.

Då det enligt de delegerades förmenande vore för alla parter, kronan, Norrby byamän och Hallsbergs kommun, förmånligast och lämpligast, att kommunen finge förvärva ifrågavarande markområden å Norrby ägor, hemställde delegerade med stöd av vad sålunda anförts om beaktande av kommunens tidigare avgivna, av markkommitterade tillstyrkta anbud.

Häröver har *arméförvaltningens fortifikationsdepartement* den 29 oktober 1930 avgivit utlåtande och därvid förklarat, att departementet icke funnit anledning frångå sin i departementets utlåtande den 6 september samma år uttalade mening, att Norrby byamän på grund av den prioritetsrätt, som finge anses tillkomma dem, borde vid försäljningen av kronans återstående delar av Sannahed få förvärva de med nr 151—162 betecknade ägofigurerna av övningsfältet, oaktat de å desamma avgivit ett lägre anbud än Hallsbergs kommun.

Slutligen hava *markkommitterade* med skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 8 november 1930 överlämnat ett av ägaren till $\frac{1}{16}$ mantal Norrby nr 1 Östergården E. A. Andersson till kommitterade ingivet anbud, däri Andersson förklarat sig villig att för ägofigurerna nr 151—162 betala en köpeskilling av 2,000 kronor under förbehåll, att området icke besvärades av annat servitut än Norrby bys rätt till grustäkt.

Av vad i ärendet förekommit torde framgå, att de i kronans ägo alltjämt befintliga delarna av förutvarande mötesplatsen Sannahed numera icke äro behöfliga vare sig för militärt eller annat statligt ändamål. Bortsett från de mindre områden, å vilka de båda regementsminnesmärkena äro resta, torde ej heller i övrigt några skäl förefinnas för ett bibehållande av dessa delar av övningsfältet i kronans hand. Jag finner mig därför böra tillstyrka det nu framlagda förslaget om deras försäljning.

Såsom av markkommitterades framställning framgår, kunna kronans återstående markområden å Sannahed, några mindre särskilt för sig belägna vägbitar undantagna, indelas i tre särskilda grupper nämligen:

Departements-
chefen.

A) ägofigurerna nr 1 och 3 samt nr 151—162, motsvarande del av gemensam mark till den från 3 mantal Norrby nr 1—3 avsöndrade lägenheten Sannahed 4¹, $\frac{67}{82}$ mantal Berga 1⁴ och $\frac{32}{410}$ mantal Berga 1¹⁹ i Hallsbergs socken,

B) ägofigurerna nr 140—144, nr 66—80 samt del av nr 81 jämte vissa vägar, motsvarande den från gemensamma ägor till hemmanen Marka nr 1 och 2 i Hallsbergs socken avsöndrade lägenheten Sannahed 5¹, den från gemensamma ägor till hemmanen $\frac{1}{2}$ mantal Södra Sanna nr 1, 1 mantal Södra Sanna nr 2 och 1 mantal Södra Sanna nr 3 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Sannahed 2¹ samt den från hemmanet Norra Sanna nr 1 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Norra Sanna 1⁷, samt

C) ägofigurerna nr 83, 83 a, 84, 85 och 86 jämte vägmärk, motsvarande den från hemmanet Norra Sanna nr 2 i Kumla socken avsöndrade lägenheten Norra Sanna 2⁶.

Vad till en början angår de till gruppen A hörande områdena, vilka utgöras dels av en grusås (ägofigurerna nr 151—162) och dels av ett par mindre områden (ägofigurerna nr 1 och 3), innehållande vissa fornlämningar bestående av domarringar och enstaka resta stenar, hava anbud beträffande samtliga dessa områden inkommit från delegerade för Hallsbergs kommun, vilka å kommunens vägnar för desamma erbjudit en köpeskilling av 1,700 kronor, vilket anbud delegerade sedermera förklarar sig vidhålla, även om ägofigurerna nr 1 och 3 undantoges vid en blivande försäljning. Beträffande ägofigurerna nr 151—162 hava anbud inkommit dels från Edvard Larsson med flera byamän i Norrby by, slutande å 1,200 kronor, och dels från E. A. Andersson i Norrby, slutande å 2,000 kronor.

Värdet av det med nr 151—162 betecknade området torde till huvudsaklig del ligga i dess användbarhet för grustäkt. Såsom markkommitterade framhållit, torde grustillgången å kronans områden vid Sannahed lämpligen böra komma till användning för allmännyttiga ändamål. Med hänsyn härtill synes sistnämnda av E. A. Andersson avgivna anbud icke böra ifrågakomma till antagande vid en blivande försäljning.

Beträffande de båda andra anbuden har fortifikationsdepartementet ansett det av vissa delägare i Norrby by avgivna böra lämnas företräde, ehuru detsamma med 500 kronor understiger det av delegerade för Hallsbergs kommun lämnade anbudet, detta bland annat av det skäl att grustillgången inom ifrågavarande område numera vore jämförelsevis liten, varför en kraftig grusavverkning genom annan köpare snart skulle kunna göra den av kronan vid förvärf av ifrågavarande mark åt Norrby byamän upplåtta servitutsrätten om intet.

Med hänsyn till vad delegerade för Hallsbergs kommun i sin förut omfördälda skrivelse den 20 oktober 1930 anfört beträffande utnyttjandet av grustillgången å området, därest detsamma skulle komma i kommunens hand, synes emellertid anledning icke förefinnas att antaga, att den byamännen i Norrby tillkommande rätten till grustäkt skall komma att trädas för nära genom en försäljning till Hallsbergs kommun. Vid dylikt förhållande och

då det därjämte ur allmännyttans synpunkt torde vara mera ändamålsenligt, att grustaget kommer i Hallsbergs kommuns ägo, har jag ansett mig böra tillstyrka det av delegerade för kommunen avgivna anbudet. Däremot torde de båda med nr 1 och 3 betecknade ägofigurerna, vilka såsom förut nämnts innehålla vissa fornlämningar, alltjämt böra bibehållas i kronans hand för att tillsvidare utan ersättning upplåtas till Kumla-Hallsbergs hembygdsförening.

I fråga om det område, som omfattar de till gruppen B hänförliga ägofigurerna, föreligga köpeanbud dels från styrelsen i Kumla härads väghållningsdistrikt å hela området, dels ock från vissa hemmansägare i Rösavi by i Kumla socken ävensom från nuvarande arrendatorer samt ägare av angränsande fastigheter å vissa delar av detsamma. Därjämte har K. A. Carlsson i Norra Sanna i uppgiven egenskap av tillförordnad byaman i Norra Sanna by hemställt, att den mark öster om landsvägen Kumla—Hallsberg, som år 1815 av nämnda by upplåtits till kronan mot rätt till grustäkt, måtte mot överenskommen lösen tilldelas byns hemmansägare.

Även beträffande ifrågavarande område, vilket består av en grusås med ganska anseelig grustillgång, torde man på skäl, som i det föregående anförts, böra bortse från de av enskilda personer för egen räkning avgivna anbuden, vilka för övrigt i regel varit tämligen låga. I likhet med fortifikationsdepartementet anser jag, att området i fråga vid en blivande försäljning icke bör uppdelas utan försäljas odelat. Med hänsyn härtill synes det av vägstyrelsen avgivna anbudet, vilket avser området i dess helhet, vara det enda som bör ifrågakomma till antagande. Enligt vad vägstyrelsens ordförande under hand meddelat, har styrelsen numera intet att erinra mot, att styrelsen i ett blivande köpeavtal ålägges att respektera nu gällande nyttjanderättskontrakt beträffande vissa av kronan upplåtna delar av området. Då den av vägstyrelsen erbjudna köpeskillingen, 700 kronor per hektar, med hänsyn till markens beskaffenhet och området åvilande grustäktsservitut måste anses skälig, finner jag mig böra förorda nämnda anbuds antagande.

I blivande köpeavtal med vägstyrelsen torde kronan böra förbehålla sig rätt att tillsvidare utan ersättning låta den å ägofiguren nr 81 uppförda förrädsbyggnaden kvarstå på sin nuvarande plats, till vilken kronan jämväl bör äga fritt tillträde.

Vad angår de till gruppen C hörande markområdena, omfattande ägofigurerna nr 83, 83 a, 84, 85 och 86, lämpa sig desamma icke för grustäkt, då grustillgång därstädes saknas. Några betänkligheter mot deras försäljning till enskilda personer behöva sålunda ur denna synpunkt icke föreligga. Emellertid är intet av de anbud, som avgivits beträffande dessa områden, av beskaffenhet att nu kunna av mig förordas till antagande. Bemyndigande synes därför böra utverkas för Kungl. Maj:t att framdeles på lämpligt sätt försälja desamma till den högstbjudande. Att, såsom markkommitterade och fortifikationsdepartementet föreslagit, för försäljningen fastställa ett minimipris av 1,000 kronor per hektar synes icke vara lämpligt, då ett så högt försäljningspris av de inkomna anbuden att döma icke med säkerhet torde kunna påräknas för all den mark, som dessa ägofigurer

omfatta. Det bör därför överlätas åt Kungl. Maj:t att, då områdena utbjudas till försäljning, pröva, huruvida avgivna anbud äro av beskaffenhet att böra antagas eller ej. För erhållande av bästa möjliga köpeanbud å en å ägofiguren nr 86 uppförd förrådsbyggnad, vilken ävenledes är avsedd att avyttras, torde nämnda byggnad böra utbjudas till försäljning såväl med som utan samband med den tomtmark, å vilken den är uppförd.

På sätt markkommitterade och fortifikationsdepartementet föreslagit torde ett område om cirka 450 kvm. av ägofiguren nr 83, varå en av Livregementets grenadjärer rest minnessten är belägen, alltjämt böra bibehållas i kronans hand och således undantagas vid en blivande försäljning av sistnämnda ägofigur.

Beträffande slutligen de i kronans ägo alltjämt befintliga mindre vägarna å övningsfältet torde desamma, i den mån de icke kunna hänföras till de här förut till försäljning föreslagna områdena, böra få försälas på sätt och mot de villkor Kungl. Maj:t efter förslag av fortifikationsdepartementet kan finna skäligt bestämma. Så torde även böra ske med kronans å övningsfältet ännu kvarstående byggnader med undantag av den för landstormens räkning disponerade nya persedelförrådsbyggnaden, vilken tillsvidare torde böra bibehållas i kronans ägo.

I enlighet med vad markkommitterade föreslagit torde samtliga markförsäljningar böra ske under förbehåll om beståndet av den rätt till grustäkt å de till försäljning avsedda områdena, som jämlikt köpekontrakt den 27 november 1815 mellan krigskollegium och jordägarna i Rala, Gränby, Norra Sanna, Södra Sanna, Marka och Norrby byar kan tillkomma delägarna i nämnda byar. Vidare torde kronan, om så påfordras, vid blivande försäljningar böra åtaga sig att hålla köpare skadeslös, för vad han kan bliva skyldig att utgiva på grund av den i stamfastigheten in-tecknade gäld, för vilken områdena vid försäljningstillfället kunna häfta. Uppkommande kostnader för områdenas avstyckning och lagfarande böra bestridas av de blivande köparna, vilka även böra tillförbindas att respektera de nyttjanderättskontrakt, som för närvarande kunna gälla beträffande områdena i fråga.

Genom försäljningarna inflytande köpeskillingsbelopp torde böra tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva,

att de delar av förutvarande mötesplatsen Sannahed, som å den förut omförmälda, av distriktslantmätaren H. Aspling år 1913 över mötesplatsen upprättade kartan betecknats med ägofigurerne nr 151—162, må försälas till Hallsbergs kommun mot en köpeskillning av 1,700 kronor,

att de å nyssnämnda karta med nr 140—144, nr 66—80 samt del av nr 81 betecknade ägofigurerne jämte vissa vägar må försälas till Kumla härads väghållningsdistrikt mot en efter 700 kronor per hektar beräknad köpeskillning,

att de å samma karta med nr 83, 83 a, 84, 85 och 86 betecknade ägo-

figurerna jämte vägmark ävensom en å ägofiguren nr 86 uppförd förrådsbyggnad må med undantag av ett område av omkring 450 kvadratmeter, å vilket en av Livregementets grenadjärer rest minnessten är belägen, efter Kungl. Maj:ts beprövande försäljas till den högstbjudande, varvid förrådsbyggnaden må utbjudas till försäljning såväl med som utan samband med den tomtplats, å vilken den är uppförd, samt

att de i kronans ägo fortfarande befintliga mindre, särskilt för sig belägna vägarna å övningsfältet må försäljas på de villkor, som Kungl. Maj:t efter förslag av arméförvaltningens fortifikationsdepartement kan finna skäligt bestämma,

dels ock föreskriva,

att samtliga markförsäljningar skola ske under förbehåll att köparna skola bestrida alla uppkommande kostnader för lagfart och eventuell avstyckning av köpta områden samt respektera ej mindre områdena åvilande grustäktsservitut än även av kronan upplåtna nyttjanderätter till delar av desamma,

att försäljning av markområden, å vilka i kronans ägo befintliga byggnader äro uppförda, skall ske under förbehåll om rätt för kronan att dels utan ersättning låta byggnaderna kvarstå tillsvidare, dels ock äga fritt tillträde till desamma, samt

att till följd av försäljningarna inflytande köpeskillingsmedel skola, efter avdrag av försäljningskostnaden, tillgodoföras lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Broberg.